

İSTANBUL'DA YAŞAM KÜLTÜRÜ-II SEMPOZYUMU

24-25 Mayıs 2007, İstanbul

24 Mayıs 2007 Perşembe, 15.30

Üçüncü Oturum: İnanç Kültürü Etkileşimi

Yaşam Kültürü ve İnanç Kültürü Etkileşimi

Prof. Dr. H. Hüsrev Hatemi

İstanbul'da yaşam kültürünü etkileyen inanç kültürü önce Ortodoks mezhebi yani Hıristiyanlık olmuş, 1453'ten sonra ise yerini İslam dini almıştır.

İslam inancı 1453 yılına gelindiğinde, Türkler arasında altı yüzyıldan beri, Anadolu Türkleri arasında dört yüzyıldan beri yerleşmiş durumdaydı. Bu demektir ki, İslam, inancı, hukuku, başka dinlere karşı kendini savunan kitapları ile yerleşmiş, dini literatürünü oluşturmuş, tam bir inanç sistemiydi.

İslam inancı, doğduğu günden itibaren Musevi inancı ve Hıristiyan inancı gibi, bir Akdeniz medeniyeti ürünü olarak sahneye çıkmıştır.

İslam inancının, kendisinden önce gelişmiş olan iki büyük monoteist dinle çok yakın ve sağlam bağları vardır. Musevi inancının temeli olan "Tanrı'nın Birliği", İslam dininde, kelimeler dahi hemen hemen aynı olarak korunmuştur. "Sh'ma Yisrael, Adonai, Eloheinu, Adonai Ekhad", yani, "Dinle Ey İsrail, Rabbimiz Tanrıdır. Rabbimiz tek olandır." (On ikiler, 6:4)

Eski Ahit, Hıristiyan inancı tarafından da reddedilmediğine göre, İslam inancının özeti olan İhlas sûresinde, "Kul Hüvallahü Ehad" ayeti, Ekhad=Ehad benzerliği de ortada olmak üzere hem Musevi, hem Hıristiyan inancının da özeti sayılır.

Hıristiyan dini de, Akdeniz medeniyeti sahasında ortaya çıkmış ve gelişmiş bir inanç sistemidir. Belirdiği zamanda bile Musevi inanç kültürünü reddetmemiştir. Tanrı'nın birliği, monoteist inançların temelidir. Hıristiyan inancı da sürekli aynı ilkeyi savunmuştur: "Başlangıçta söz vardı. Söz Tanrıyla birlikteydi ve söz Tanrıydı". Bu ilke aynı zamanda Yuhanna İncili'nin başlangıç cümleleridir ve Eski Ahit, Yeni Ahit ve Kuran'ı birleştiren bir söylemdir. Tabii ki buradaki söz kelimesi "laf" olarak

anlaşılmalıdır. Büyük harfle yazılışıyla söz, “logos” ve İslami söylemle “kelamullah” diye yorumlanmalıdır.

Üçüncü monoteist din olan İslam inancı da, İsrail peygamberleri ve Hazret-i İsa'nın bildirilerini onaylayan bir din olarak ortaya çıkmıştır.

İnanç kültürü bir kentin yaşamına kesin olarak yansır ve yön verir. Monoteist dinler öncesinde de durum farksızdı. Eski Yunan, Roma veya İran kent yaşamında, inanç kültürünün etkilerini yadsımak mümkün değildir. Bazılarının sandığı gibi, monoteist dinler öncesinde insanlar arası ilişkilere filozoflar yön veremiyor, yine inanç sistemleri yön veriyordu.

Sokrat'ın zehir içerek idama mahkum edilmesinde, yine kendi döneminin inanç kültürünün payı vardır. Sezar'ın Galya'yı fethi, Keltlerin insan kurban etme âdetine son vermiştir. Monoteist bir inanca sahip olmadığı halde Romalılar, Fransa'yı Hıristiyanlığa hazırlayan bir etki yapmışlardır.

Daha önceki monoteist dinleri reddetmeyen İslam dini, yayıldığı yerlerde daha önceden kalan monoteist mabetlere saygılı olmayı buyurmuştur. İslam inancının yayıldığı yerlerde, daha önceki kültür eserleri sistemli bir yıkıma uğramamıştır. Paskalya âyinleri, suya haç atma, Pesah bayramları ve daha birçok dini tören sürdürülmüştür.

Bütün ülkelerde inanç kültürü, ülkenin kültürüne özel bir renk katar, ülkenin kültürünü etkiler. Yunanistan'da bazı garlarda veya duvar kovuğunda yer alan ikonlar, Almanya'da tarla kenarlarında dikilmiş haçlar, Türkiye'de dini günlerdeki kandil ve mahyalar, bütün monoteist dinlerin aynı Tanrı'ya inandığını gerçekten kavramış olanlara, özel bir zevk verir.

Monoteist dinlerin hiçbiri diğerinden daha az veya daha çok hoşgörülü değildir. Musevi dini de, Hıristiyanlık da, İslam dini de, Allah'ın varlığı ve birliği inancından ödün vermez. Hoşgörünün ne olduğunu düşünmeden, sınırlarını anlamaya çalışmadan, bu kelimeyi bir tıraş sabunu markası gibi benimseyenler kolayca “hoşgörüsüz” damgası vurabilirler.

Mesela Hazret-i İsa'nın babasız doğduğuna inanmak, İslam dininin de bir inancıdır. Bu konuda saygısız bir fıkra anlatılması, İslam dininde de günah sayılır. Böyle bir fıkra anlatan kişiye, Hazret-i İsa'nın doğuş şeklinin Kuran'da da İncil'deki gibi olduğu söylenir ve “Kuran beni ilgilendirmez” cevabı alınırsa fikracı şahıs bu sözüyle İslam dininden kendini çıkarmış olur. Bunda hiçbir din adamının bağnazlık suçu yoktur.

Çünkü İslam dininde aforoz etme yöntemi veya dine kabul ayini yoktur. Kelime-i Şahadet'le İslam dinine girilir, Kuran'ı reddetmekle de çıkarılır.

Alkolü içki içmekle, dinden çıkılmaz. Ancak içkiyi yasaklayan Kuran âyetine karşı fikir yürütmek ve inançsızlık beyan etmekle dinden çıkarılır. Bunlar iyice incelenmeden hüküm verildiğinde çok yanlış yollara gidilmekte ve toplumsal barış tehlikelere düşürülmektedir.

Örnek olarak İslam ülkelerinde “Bazen mescide bazen kiliseye gidiyorum, yani ey Tanrım kapı kapı dolaşarak seni arıyorum” gibi beyitler, skandal yaratmak ve mahkûm edilmek şöyle dursun, sevilerek yüzyıllarca tekrarlanmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in “Mescide varmaz anın vardığı kilisâyı gören” mısraı, başına maddi veya manevi bir iş açmamıştır.

Anadolu'da bazı talihsiz dönemler dışında sık sık geri gelen “hoşgörü”, bir derneğin bir vakfın bir yöneylem araştırma grubunun planı değildir. Çok defa sanıldığı gibi, tek bir mezhebin özelliğı de değildir. Sünni, Şii veya Alevi inanç sistemlerinin ortak kaynağı olan Kuran'dan gelmektedir bu hoşgörü.

Doğal olan bu sistem, herkesin koltuğunda kanepesinde ürettiğı fikirlerle bozulmamalı; inanç kültürü, inanç kültürünün kendi kaynağı olan kutsal kitaplara bırakılmalıdır. Karşısındakinin inancını değiştirmeye çalışmak yerine, bu inanç sistemlerinin üçünün de Tanrı'dan geldiğine inanmak ve aradaki nüansları evrensel kültürün renkleri ve zenginliğı saymak, doğal ve doğru yoldur. Din bilgileri, bilimsel bilgiden farklıdır. Sentez amaçlı diyaloglar, yararsız ve boşuna vakit kaybı sayılır. Her din kendi kurallarıyla yaşamalıdır.

Bir de, “medeniyetler çatışması” gibi zararlı teoriler vardır. Darwin teorisi, bilimsel alanla sınırlı kalmış ve Tanrı inancına açıkça dokunmayan bir teori olduğu halde, bu teoriyle savaşmak, Tanrı'nın kulları arasında çatışma tohumları eken politik bir teoriyi ciddiye almak ve saygın bir düşünce ürünü saymak şaşılacak bir haldir.

Türkiye'de inanç kültürü, her yönden gelen hatalı davranışlarla zarar görmüş bir klasör görünümündedir. Fransız Devrimi'nden sonra 19. yüzyıl sonlarına kadar Fransa bu bunalımdan geçmiş, 20. yüzyıl başlarında gerçek laiklik anlayışına kavuşmuştur.

Batı Avrupa ülkelerinde ve ABD'de dindar olmak, bir kişiye ne negatif ne de pozitif puan kazandırdığından, bireyler rahattır ve din klasörü zarar görmemiş bir durumdadır.

Bizde ise Cumhuriyet'in ilk 30 yılında değil de aksine daha sonraları, İslam dini dar gelirli tabakaların inancı sayılmaya yüz tutmuştur.

Batı Avrupa ve Amerika'da kilisede ayine katılmak, bir politikacı için oy kaybetme veya kazanma sebebi olmadığı halde, bizde Cuma namazı kılan bir politikacı belli bir kesimin oylarını kazanırken diğerini kaybetmektedir.

Dinler, bireysel psikoloji alanını ilgilendiren mistik hezeyan ve halüsinasyonlar değil, sosyolojiyi ilgilendiren olgulardır. Şu halde, İslam dinini aşırı soyutlayarak, "herkesin dini kalbinde, hocalara müftülere ne oluyor?" vecizelerini ortaya atmak, saçmalamaktan öteye gidemez. İslam inancında zaten rahipler sınıfı yoktur. Fakat din felsefesi, teoloji, fıkıh, kelam, hadis gibi uzmanlık alanlarına ait konularda, bu konulara ömrünü vermiş kişilere fikirleri sorulmayacak mıdır?

Din konusunda uzmanlara saygı gösterilmesi, onların sözlerini Cumhuriyet kanunları üzerinde saymak değildir. Din adamlarına saygı bütün dinlerde zorunludur. Türkiye'nin Osmanlı'dan beri din anlayışı, din ile devletin yan yana oluşudur. Cumhuriyet rejimi bunu değiştirmemiş, Diyanet İşleri Başkanlığı kurumunu geliştirmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kaldırılması, hiç de harika olmayan bir fikirdir. Diyanet İşleri kaldırılırsa asıl dini kargaşayı o zaman görürüz.

Aleviler de isterse onlar için ayrı bir "Alevi Diyanet İşleri" kurulabilir. Hatta Türkiye laik bir ülke olduğuna göre, isterlerse Hıristiyan mezhepleri de bir "Hıristiyan Diyanet İşleri Başkanlığı"na bağlanabilirler.

Bütün dinler saygın inanç sistemleridir. Fakat monoteist bir dinin mensubuna, başka bir monoteist din adamının etki yapmaya kalkışması, tereciye tere satmaktır.